אף אנן נמי תנינא [א]המפלת כמין בהמה חיה ועוף [ב](ולד מעליא הוא) דברי ר"מ וחכ"א עד שיהא בו מצורת אדם והמפלת סנדל או שליא או שפיר מרוקם והיוצא מחותך [א]הבא אחריו בכור לנחלה [ב]ואינו בכור לכהן ואי ס"ד דחיי הבא אחריו בכור לנחלה מי הוי אמר רבא לעולם דחיי ושאני התם דאמר קרא [1]ראשית אונו [ג]מי שלבו דוה עליו יצא זה שאין לבו דוה עליו א] בעא מיניה רב אדא בר אהבה מאביי לרבי מאיר דאמר בהמה במעי אשה ולד מעליא הוא אדם במעי בהמה מאי למאי נפקא מיניה לאשתרויי באכילה ותפשוט ליה מהא דר' יוחנן [ד]דא"ר יוחנן [ג]השוחט את הבהמה ומצא בה דמות יונה אסורה באכילה הכי השתא התם לא פרסות איכא ולא פרסה איכא הכא נהי דפרסות ליכא פרסה מיהא איכא: וחכ"א כל שאין בו כו': אמר רב ירמיה בר אבא אמר רב הכל מודים גופו תייש ופניו אדם אדם גופו אדם ופניו תייש ולא כלום לא נחלקו אלא שפניו אדם ונברא בעין אחת כבהמה שרבי מאיר אומר מצורת אדם וחכ"א כל צורת אדם [ה]אמר לו לרב ירמיה בר אבא והא איפכא תניא ר"מ אומר כל צורת וחכ"א מצורת אמר להו [ו]אי תניא תניא אמר ר' ירמיה בר אבא אמר רבי יוחנן [ד]מצח והגבינים והעינים והלסתות וגבות הזקן עד שיהו כולם כאחד רבא אמר חסא מצח והגבן והעין והלסת וגבת הזקן עד שיהו כולם כאחת ולא פליגי הא כמ"ד כל צורת הא כמ"ד מצורת מיתיבי [ז]צורת פנים שאמרו אפילו פרצוף אחד מן הפרצופין חוץ מן האוזן למימרא [ח]דמחד נמי סגי אמר אביי כי תניא ההיא לעכב תניא וכמ"ד כל צורת ואיבעית אימא לעולם כמ"ד מצורת ומאי אחד אחד אחד אמר רבא [ה]נברא בעין אחת ובירך אחד מן הצד אמו טמאה באמצע אמו טהורה אמר רבא ושטו נקוב אמו טמאה [ו]ושטו אטום אמו טהורה ת"ר [ז]המפלת גוף אטום אין אמו טמאה לידה ואיזהו גוף אטום רבי אומר כדי שינטל מן החי וימות וכמה ינטל מן החי וימות רבי זכאי אומר

עד

אף אנן נמי תנינא. דלא חיי: **המפלת מין בהמה וחיה ועוף** (א) **דברי ר"מ.** רישא במסכת בכורות (דף מו.) והכי קתני יש בכור לנחלה ואין בכור לכהן וקא חשיב ואזיל המפלת מין בהמה וחיה ועוף הבא אחריו בכור לנחלה דהאי לאו בכור הוא לגבי נחלה דלא חיי: [ט]**אין בכור לכהן.** שהרי זה פטר את הרחם: **וחכ"א עד שיהיה בו מצורת אדם.** אינו פוטר את הבא אחריו מבכורת כהן: **סנדל.** צורה פחותה שאין צורת פניו ניכרת שאין סנדל בלא ולד אחר ומתוך דוחק חבירו הוא נמעך כדמפרש בפירקין (לקמן דף כה:) משל לאדם שסטר את חבירו והחזיר צורתו לאחוריו. ואם יוצא סנדל ראשון פוטר את אחיו מפדיון כהן: **או שליא.** דאין שליא בלא ולד[י] ופוטר את הבא אחריו לאחר זמן: **שפיר.** עור דפוס הולד: **מרוקם.** שכבר אבריו ניכרין קצת ולקמן בפירקין (שם.) מפרש לה: **הבא אחריו.** אחר כל אלה: **בכור לנחלה.** דהני לאו בני נחלה נינהו דלא חיי: **מי שלבו דוה עליו.** לב אביו מתאבל על מותו הוא דחשיב לענין נחלה: **אדם במעי בהמה.** שחטה ומצא בה דמות אדם מהו מי אמרינן כי היכי דאזיל ר"מ בתר אימיה הכי נמי זיל בתר בהמה ושרי לאכילה: **עוף אין לו פרסה.** אבל אדם נהי דפרסות ליכא שאין פרסותיו סדוקות שאין לו שני עקבים כמו לבהמה: **פרסה מיהא איכא.** וכתיב (ויקרא יא) כל מפרסת פרסה בבהמה תאכלו דאם נמצא תוך מעי בהמה קלוט כל זמן שלא יצא לאויר העולם אע"ג דאין לו אלא פרסה אוכלו ואפילו לר"ש דאמר קלוט בן פרה אסור מודה הוא דאם נשחטה אמו ונמצא במעיה דמותר והכי מפרש בפרק בהמה המקשה (חולין סח:): **גופו תייש ופניו אדם אדם הוא.** דבתר צורת פנים אזלינן: **בעין אחד כבהמה.** אחת מעיניו דומה לבהמה: ה"ג **רבי מאיר אומר מצורת וחכ"א כל צורת.** שרבי מאיר אומר כיון שיש בו מצורת אדם הוי ולד ואע"ג דאין כל צורתו כצורת אדם: **והא איפכא תניא.** שר"מ אומר כל צורת והאי כל צורת דר"מ הכי קאמר כל שהוא צורת אדם שבו הוי ולד ואפילו כל פניו תייש אלא שנברא בעין אחת או בלסת אחת הדומה לאדם: **וחכ"א מצורת.** עד שיהיה בו מקצת צורה ניכרת כגון חצי הפרצוף דומה לאדם: **אי תניא תניא.** שמעתי אני מרב מה שאמרתי אבל אתם הואיל ויש משנה בידכם לכו אחריה: **הגבינים.** גבות עינים שורצי"ל. וגבות הזקן סנטר שקורין מנטו"ן: **עד שיהיו כולם כאחד.** לרבנן כדמפרש בסמוך דר' ירמיה כרבנן וכדפירשה רב לפלוגתא דרב תנא הוא ופליג ולא הדר ביה ממאי דאמר לרבנן דבעו כל צורת האדם והא דקחשיב ר' ירמיה ואזיל הא קמ"ל דאפילו לרבנן אזנים לא קפדינן והא דחסא נמי כרבנן ואליבא דתנא דברייתא דאמר לא בעי אלא מצורת וקמ"ל דבחד לד בעי צורות שלמות והאוזן לא קא קפיד: **אפילו פרצוף אחד.** אבר אחד כגון עינו או מצחו או לסת אחד דדומה לאדם הוי ולד: **חוץ מן האזנים.** אזניו כשל אדם ושאר צורתו כבהמה לא חשיב פרצוף. אלמא למ"ד מצורת בחד סגי וקשיא לרבא דאמר חסא: **אמר אביי כי תניא ההיא לעכב תניא.** כלומר צורת פנים שאמרו חכמים דמעכבים אפילו אבר אחד כבהמה מעכבא חוץ מן האוזן דלא מעכבא וכמ"ד לרבנן כל צורת מתוקמא ואע"ג דמצי לאוקמי כדאיתא וכדר"מ דאמר כל דהו צורת ניחא ליה לאוקומי כרבנן: **ואיבעית אימא לעולם כמ"ד מצורת.** ולא קשיא לחסא: **ומאי אחד אחד אחד.** כלומר מכל ראשי איברים יהיה אחד דומה לאדם כחסא דאמר העין והלסת כו' וכמ"ד מצורת: **מן הצד.** שעינו בצדו וירכו בצדו כשאר בני אדם: **ושטו נקוב אמו טמאה.** קסבר טרפה חיה: **ושטו אטום.** סתום:

עד

ומצא בה דמות יונה. וא"ת ודילמא לרבנן ולא לר"מ וי"ל דא"כ ה"ל לר' יוחנן למימר לרבנן מלא בה דמות יונה כו' א"נ י"ל דלא מיבעיא ליה אלא לר"מ דבדבר קל עושהו ולד בהמה במעי אדם ואדם במעי בהמה נמי קרוי ולד או לא אבל לרבנן פשיטא ליה דשרי דלא מיקרי ולד אלא אלא אדם במעי אשה ומייתי ראיה מר' יוחנן דאמר אסורה אפילו לרבנן וכ"ש לרבי מאיר: **שר"מ** אומר מצורת. פי' בקונטרס מקצת כל צורת עין ולסת וגבת וזקן וחכ"א כל צורת משני צדדים ב' עינים כו' ואע"ג דלר' מאיר כי לא דמי כלל לאדם טמאה לידה משום דכתיב בהם יצירה כי דמי לאדם בעי שיהא דומה לו במקצת כל היצירה והא פלוגתא דייק מדתנן וחכ"א כל שאין בו מצורת אדם ולא קתני וחכ"א אינו ולד מכלל דפליגי נמי בולד שמקצתו אדם ומקצתו בהמה דלר"מ במקצת כל צורתו קרוי ולד ולרבנן בעיא כל הצורה והא דקתני במתני' מצורת לר"מ קאמר לדידן בעינן כל צורת לדידך אודי לן מיהא דמקצת צורה בעינן: **והתניא** איפכא ר"מ אומר כל צורה. פ"ה כל שהוא אפילו עין אחד בלא לסת וגבינין וחכ"א מצורת כל חצי הצורה וקשה לפירושו דכל צורה דרב ודברייתא אינן שוין ועוד דהא תניא איפכא לא הוה איפכא ממש ועוד דרב ור' יוחנן דבסמוך פליגי אברייתא ואדרבי יוחנן ליכא למימר תנא הוא ופליג כמו ארב כדמשמע פ"ק דכתובות (דף ח.) גבי (אין ברכת) חתנים מן המנין ועוד קשה לפירושו דרבא אמר חסא כרבנן דברייתא וא"כ כי פריך ליה מברייתא דצורת פנים שאמרו אפילו פרצוף אחד לישני ליה דאתא כר"מ דברייתא כיון דס"ל כברייתא דהשתא כי משני ליה אביי כי תניא ההיא לעכב מוקי לה כרב והוא לא ס"ל הכי ונראה לפרש והתניא איפכא ממש שר"מ אומר כל צורה דבעיא ב' עינים ולסתות דגרוע מכולה בהמה דהתם יצירה כתיב ורבנן אמרי מצורת חצי צורה והשתא רבי יוחנן דאמר המצח והגבינים והעינים כר"מ דברייתא ורבא אמר חסא כרבנן ופריך ליה מברייתא ואוקילה כר"מ ור"ח גרים בדברי רב ר"מ אומר כל צורת וחכ"א מצורת כמו במתניתין ובברייתא איפכא: **אמר** רבא ושטו נקוב אמו טמאה לידה. קסבר טרפה חיה וכן בפ"ק דתמורה (דף יא:) גבי רגל של זו עולה (או) [כ]כולה עולה דקאמר רב חסדא לדבר שעושה אותה טרפה כולה עולה דטרפה אינה חיה ורבא אמר דוקא דבר שעושה אותה נבלה כולה עולה דטרפה חיה ובפ"ק דבכורות (דף ג.) פלוגתא איפכא [ל] גבי מקנת לעובד כוכבים מקנתה להפקיע מן הבכורה דרב חסדא אמר דבר שעושה אותה נבלה דטרפה חיה ורבא אמר דבר שעושה אותה נמי טריפה דטרפה אינה חיה ואומר ר"ת דהוי כאיכא דאמרי [מ]:

עד

עין משפט נר מצוה

כ א מיי' פ"ב מהלכות נחלות הלכה י סמג עשין לו טוש"ע ח"מ סימן רעז סעיף ו:

כא ב מיי' פי"א מהל' בכורים הלכה טו סמג עשין קמד טוש"ע י"ד סי' שה סעיף כב:

כב ג מיי' פ"א מהלכות מאכלות אסורות הלכה ז סמג לאוין קלב טוש"ע י"ד סימן יג סעיף ה:

כג ד מיי' פ"י מהל' איסורי ביאה הלכה ט סמג לאוין קיא טור י"ד סימן קנד:

כד ה מיי' שם הלכה י:

כה ו ז מיי' שם הלכה יא סמג שם טור שם:

תוס' הרא"ש

וקורא בתורה אומר לו בא לשוחטך כולו בהמה ופניו אדם עומד וחורש בשדה ואומר לו בא חלוץ בא יבם: **אף** אנן נמי תנינא המפלת מין בהמה חיה ועוף. בספרי' כתוב ולד [מעליא] הוא דברי ר"מ ול"ג ליה דלית' במתני' דבכורות ואבא אחריו קאי דלא הוי בכור לכהן: לר' מאיר דאמר בהמה במעי אשה כו' לרבנן לא קא מבעיא ליה דכי היכי דבהמה במעי אשה בהמה הוי הכי נמי אדם במעי בהמה [אדם] הוי אבל לרבי מאיר דאמר בהמה במעי אשה הוי ולד אדם במעי [בהמה] איכא למיבעי מי אזלינן בתר סברא ואדם הוי או דלמא בתר אימא שדינן ליה כמו בהמה במעי אשה והא דקא"ל ותיפשוט ליה מדרבי יוחנן הוה מצי לשנויי דההיא כרבנן ואנן אליבא דר"מ קא מיבעי' לן אלא דעדיפא מינה קא משני: **ונברא** בעין אחד כבהמה שר' מאיר אומר מצורת וחכמים אומרים כל צורת. ה"ג רש"י וקשה דמנא ליה לרב לומר דחכמים אומרים כל צורת הא קתני במתניתין וחכמים אומרים עד שיהא בו מצורת אדם. ועוד גריס רש"י והא איפכא תניא שר' מאיר אומר כל צורת וחכמים אומרים מצורת ופי' כל צורת כל דהו צורת וקשה דהאי כל צורת לא הוי פירושו ככל צורה שאמר רב ועוד דלא הוי איפכא שאף לדברי הברייתא בעו חכמים טפי צורת אדם מר' מאיר ועוד דבכל דוכתא דאמרינן אי תניא תניא פי' והדרי בי ועו"ק דתינח לרב אלא לר' יוחנן תיקשי ליה הברייתא דלאו תנא הוא כדמוכח פ"ק דכתובות בשמעתין דחתנים מן המנין ועוד כי פריך מברייתא מצורת פנים שאמרו כו' א)(פ"ל שר' מאיר סבר או כולו אדם או כולו בהמה) לישני דכרבי מאיר אתיא דאמר כל דהו צורה ופר"ת הא דפליגי בגופו אדם ופניו תייש פלוגתא אחרת היא והפכו סברת ר"מ ורבנן דלרבנן חשיב בקל ולד טפי מלרבי מאיר וה"פ לא נחלקו אלא שפניו אדם ונברא בעין אחד כבהמה כלומר כל צדו אחד כבהמה כדאמרינן לקמן המצח והגבין והלסת ועין עד שיהו כלן כאחד וה"ג שר' מאיר אומר כל צורת וחכמים אומרים מצורת כלומר לר' מאיר לא הוי ולד עד שיהא בו כל צורת אדם ולרבנן אפי' במקצת צורה ודייק לה רב ממתניתין דקתני וחכמים אומרים כל שאין בו מצורת אדם כו' וה"ל למיתני וחכמים אומרים אינו ולד אלא משום דאיכא פלוגתא אחריתי באותו שדומה במקצת לאדם ובמקצת לבהמה אע"ג דבהך פלוגתא הוה שייך למיתני וחכמים אומרים כיון שיש בו מצורת

תוס' הרא"ש (המשך)

אדם מ"מ נקט האי לישנא משום דאיירי ר' מאיר ב) בר בכולו ולא בהמה. ופריך והא איפכא תניא. שר' מאיר אומר מצורת וחכמים אומרים כל צורת. א"ל אי תניא תניא והדרי בי. והא דאמרי רבנן מצורת במתניתין משום דאכולהו בהמה קיימי ולדבריו קאמרי ליה לדידן בעי כל צורת אלא לדידך אודי לי מיהא דליבעי מצורת א"נ משום דבכולה בהמה קיימי קרי מצורה

מסורת הש"ס

א) בכורות מו., ב) [שלש תיבות הללו ליתא במשנה דבכורות], ג) [ב"ב קיא:], ד) חולין סט., ה) [נ"ל אמרו לו], ו) [שבת קטו: וש"נ], ז) [תוספתא פ"ד ה"ג], ח) [נ"ל דבחד], ט) [דיבור זה שייך למטה אחר ד"ה בכור לנחלה], י) [לעיל יח.], כ) רש"א מ"ז, ל) נ"ל גבי מקנה לעובד כוכבים מקנת כו'. רש"א, מ) [ועי' תוס' סנהדרין עח. ד"ה ההורג ותוס' מנחות נח: ד"ה וא"ד כו' באריכות],

תורה אור השלם

1. כִּי אֶת הַבְּכֹר בֶּן הַשְּׂנוּאָה יַכִּיר לָתֶת לוֹ פִּי שְׁנַיִם בְּכֹל אֲשֶׁר יִמָּצֵא לוֹ כִּי הוּא רֵאשִׁית אֹנוֹ לוֹ מִשְׁפַּט הַבְּכֹרָה: דברים כא יז

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה המפלת וכו' ועוף ולד מעליא היא דברי ר"מ כנ"ל והד"א עם ד"ה ואין בכור:

הגהות מהר"ב רנשבורג

א] גמ' בעא מיניה רב אדא בר אהבה מאביי לרבי מאיר. נ"ב עיין תבואות שור:

לעזי רש"י

שורצי"ל. גבת-העין.
מינטו"ן. סנטר.

מוסף רש"י

המפלת כמין בהמה חיה ועוף. למיפטר מנחלה לא חשיבי, דאין לבו דוה עליהם, אבל פטר רחם מיהא הוו (בכורות מו.). **עד שיהא בו מצורת אדם.** לא חשיב פטר רחם והבא אחריו הוי בכור אף לכהן (שם). **והמפלת סנדל.** שאין לו צורת פנים, **או שליא** שהרי אין שליא בלא ולד אלא שנימוק ומיהו פטר רחם הוי, **או שפיר.** עור ממש של ולד (שם). **והיוצא מחותך.** אברים אברים ויצא כולו הוי פטר רחם, אבל ראש מחותך לא פטר אם קדם אחיו ויצא קודם יציאת רוב אברי המחותך, והוי נמי בכור לכהן (שם). **מי שלבו דוה עליו.** דאע"ג דלא הוי בכור לכהן, דבפטר רחם תלא רחמנא וזה לא פטר את הרחם, אפילו הכי הוי בכור לנחלה, דבולד ראשון שלבו דווה עליו אם ימות, תלא רחמנא, וזה שנולד אחר הנפלים הוא ראשון שלבו דוה עליו אם ימות, דבן קיימא הוא, אבל נפלים קמאי אין לבו דווה עליהן (רשב"ם ב"ב קיא:). **יצא זה שאין לבו דוה עליו.** ולא יהא קרוי בכור לנחלה לעשות פשוט אותו הבא אחריו (שם). **לא פרסות איכא.** דהכי משמע שתי פרסות ומעלת גרה הנמצאת בבהמה תאכלו (חולין סט:).

א) אין מקומו כאן רק להלן אחר תיבת כלומר לר"מ לא הוי וולד עד שיהא בו כל צורת אדם נ"ל אחר זה פי' שר' מאיר סבר או כולו אדם או כולו בהמה. ב) נראה דנ"ל משום דאיירי ר"מ בכולהו בהמה דהוי וולד.